

PRAVNO NEDOPUŠTENA PRIMJENA ORUŽANE SILE U ODNOSIMA IZMEĐU DRŽAVA

Pregledni naučni članak

LEGAL UNAUTHORIZED USE OF ARMED FORCES IN RELATIONS BETWEEN STATES

Review scientific paper

Sakib SOFTIĆ

Sažetak

Predmet ovog rada je upotreba oružane sile u odnosima između država koja je protivna opštem međunarodnom pravu. Savremeno međunarodno pravo zabranjuje upotrebu oružane sile u odnosima između država. Na ovaj način se odustalo od ranijeg koncepta koji je dopuštao pribjegavanje ratu kad god je to bilo u interesu neke države. Pakt lige naroda sadržavao je odredbe kojima se ograničava vođenje napadačkog rata, a napadački rat stavljen je izvan zakona odredbama Briand-Kelloggov pakta. Opšta zabrana napadačkog rata uvedena je odredbama Povelje Ujedinjenih nacija a agresija je definisana Rezolucijom Ujedinjenih nacija iz 1974. godine. Ove zabrane protežu se i na oružane intervencije. U ovom radu istraženi su, analizirani i uspoređeni svi relevantni međunarodnopravni dokumenti kao i stavovi međunarodnopravnih stručnjaka, koji tretiraju pitanje nedozvoljenosti upotrebe oružane sile, na koji način je potvrđen stav o zabranjenosti vođenja napadačkog rata. Definiranjem agresije olakšan je rad Savjetu sigurnosti na pravnoj kvalifikaciji oružanog sukoba, koja je pred uslov za odlučivanje koju vrstu mjera treba poduzeti radi očuvanja ili ponovne uspostave međunarodnog mira i sigurnosti.

Ključne riječi

oružana sila, zabrana rata, Briand-Kelloggov pakt, Povelja UN, agresija, intervencija

Abstract

This article deals with use of force in relation between States that is opposite to international law. The Contemporary international law forbids use of force in relations between States. In this way we have renounced from earlier concept that allowed recourse to war as it was in the interest of a State. The Covenant of the League of Nations consisted provisions that constrained weighing of war, but aggression was outlawed just by the Briand—Kellogg pact. General use of force was proscribed by The Charter of United Nations and aggression was defined by Resolution of UN 1974. This prohibitions relate to armed intervention to. This

article searched, analysed and compared for all relevant international documents and findings relevant publicist that deals with prohibition of war. It confirmed that aggression is forbidden. Definition of aggression makes easier to Security Council to define concrete situation and to take over necessary measures.

Key words

Armed force, Illegality of war, Briand-Kellogg pact, Charter of UN, Aggression, Intervention

Uvod

Sve do početka Prvog svjetskog rata, vođenje rata smatralo se kao subjektivno pravo država koje proizlazi iz državnog suvereniteta. Pravo države je bilo da započne rat prema vlastitom nahođenju kad god je neki njen interes bio ugrožen. Ta potpuna sloboda započinjanja rata, ipak je bila ograničena zahtjevom da rat treba biti objavljen iz razloga koji se smatraju pravednim.

I u tom pogledu mišljenja pravnih pisaca bila su podijeljena. Tako neki smatraju da: "država može pribjeći ratu iz dobrog razloga, hrđavog razloga ili bez ikakvog razloga" (Dinstein, 2005: 75). Nisu postojali ugovori između država koji bi imali opći karakter a koji bi se bavili zabranom rata. Postojali su samo bilateralni ugovori među državama koji su zabranjivali rat među dvjema državama ugovornicama prije nego se pokuša spor riješiti mirnim putem. Zabrana se odnosila na ugovoreni period. Nije bilo nikakvih garancija da će se jedan takav ugovor izvršiti niti je postojala sankcija za njegove prekršaje. "Za ilustraciju možemo uzeti ugovor zaključen između Hondurasa i Nikaragve 1878. godine, u kojem dvije države ugovaraju da: 'ni u kom slučaju neće biti rata' između njih i u slučaju spora okrenut će se arbitraži prijateljske države."¹³⁰

Kako nisu postojali mehanizmi koji bi države prisilili na poštivanje ovakvih ugovora koji su države obavezivali na uzdržavanje od rata i na mirno rješavanje sporova, ovakve obaveze su se svodile na moralne obaveze. "U tom pogledu čak i u ugovoru o permanentnoj arbitraži, zaključenom između Ujedinjenog kraljevstva i Francuske, u ugovoru koji se smatrao tada idealnim tipom rješavanja međunarodnih sporova, bilo je predviđeno da ni jedna od stranaka nije dužna na osnovu prethodno ugovorene arbitražne klauzule da primi arbitražu u sporovima za koje tužena država nađe da su od životnog interesa po njen opstanak ili da predstavljaju pitanja nacionalne časti" (Bartoš, 1955:72).

¹³⁰ Honduras - Nicaragua, Tegucigalpa Treaty of Friendship, Commerce and Extradiction, 1878, 152. S. T. S. 415, 416, (article 2) cit. prema Dinstein, Y. (1994) War Aggression and Self-Defence, second edition, Cambridge University Press, str. 75. nota 71.

Obje haške konvencije za mirno rješavanje međunarodnih sporova (Haške konvencije iz 1889. i 1907.)¹³¹ u članu 2. propisuju da: "za mirno rješenje međunarodnih problema, ugovorne strane se slažu da u slučaju ozbiljnih sporova, prije upotrebe armije, trebaju pribjeći (ukoliko to okolnosti dopuštaju) dobrim uslugama ili posredovanju prijateljskih država." Ove konvencije ipak ostavljaju diskreciono pravo državama da same odluče da li će u situaciji izbijanja problema pribjeći upotrebi sile ili posredovanju prijateljskih država.

Također, Druga haška konvencija iz 1907. ograničava upotrebu sile radi naplate dugova, ali ograničenja su dosta uska i odnose se samo na situaciju u kojoj država dužnik pristaje na arbitražu i poštuje arbitražnu odluku. Ukoliko država dužnik ne pristaje na arbitražu ili ne poštuje arbitražne odluke, rat je još bio moguć. Također, države potpisnice Treće haške konvencije bile su ograničene s obzirom na način započinjanja neprijateljstava, o čemu je već bilo riječi

Postojala su također ograničenja u načinu vođenja rata i ona su se odnosila na osobe, stvari, vrste upotrijebljenog oružja i način vođenja rata. Međutim, ova vrsta ograničenja ne ulazi u kontekst pitanja dopuštenosti upotrebe sile u međunarodnim odnosima i ne nalazi mjesto u sadržaju ovog rada.

Zabrana upotrebe sile prema Paktu lige naroda

Stradanja uzrokovana Prvim svjetskim ratom dovela su do prekretnice u razumijevanju prava država da započnu rat prema svom nahođenju kad god im je to nalagao državni interes. Ugovori o miru zaključeni po njegovom okončanju između država pobjednica i poraženih, sadržavali su odredbe o krivcima za njegovo izazivanje. To je bio prvi značajniji pokušaj kažnjavanja država i pojedinaca za uzrokovanje rata koji je po svojoj prirodi bio napadački.

Po okončanju Prvog svjetskog rata stvorena je Liga naroda, preteča Ujedinjenih nacija, čiji je Pakt, koji je u suštini višestrani međunarodni ugovor, bio sastavni dio mirovnog ugovora zaključenog između glavnih savezničkih i ujedinjenih sila s jedne, i pobijeđenih članova ranijih centralnih sila s druge strane.

Pakt Lige naroda¹³² sadržavao je odredbe čiji je cilj bio sprečavanje vođenja napadačkog rata u budućnosti. Pakt je sadržavao izvjesna ograničenja koja su se ticala zabrane vođenja napadačkog rata obzirom da je on kao višestrani međunarodni ugovor djelovao samo među svojim članovima. Shodno tome, države koje nisu bile

¹³¹ Convention for The Pacific Settlement of International Disputes, 1907., Dostupno na: © 2008 Lillian Goldman Law Library, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/pacific.asp

¹³² The Covenant of The League of Nations (Including Amendments adopted to December, 1924) Dostupno na: © 2008 Lillian Goldman Law Library, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp

članice Lige naroda, mogle su, među sobom neograničeno voditi ratove. Ovakav zaključak postoji neovisno čl.16. Pakta, s obzirom da ugovori vezuju samo države potpisnice. Prema tome, ograničenja sadržana u Paktu su relativna. Samim tim je potvrđeno staro pravilo klasičnog međunarodnog prava da postoji pravo država na vođenje rata. Teorijski je dano objašnjenje da je pravo na rat sastavni dio državnih atributa, ali da su se države koje su članice Lige naroda same obavezale da neće vršiti to svoje pravo mimo uvjeta iz Pakta Lige naroda. Pakt sadrži izričitu zabranu agresije sadržanu u čl.10. koji glasi:

“Članovi lige se obavezuju, da će poštovati i uzdržati se protiv svakog spoljnog napada na cjelinu teritorija i postojeću političku nezavisnost svih članova lige. U slučaju napada, prijetnje ili opasnosti od napada, Savjet će se pobrinuti za sredstva putem kojih će se obezbjediti izvršenje ove obaveze.”

Vrijednost ovako potpune zabrane vođenja napadačkog rata devalvirana je u daljem tekstu Pakta prilikom razrade spomenute zabrane. Složena procedura mirjenja koja je preferirala jednoglasnost u donošenju odluka, bila je predodređena za loš učinak.

Član 11. naglašava da svaki rat ili prijetnja ratom, bilo da neposredno pogađa jednog od članova Lige ili ne, interesuje čitavu Ligu i da ona treba preduzeti odgovarajuće mjere za uspješno održavanje mira među narodima. U takvom slučaju generalni sekretar odmah saziva Savjet na zahtjev svakog člana Lige.

Pored ovog, svaki član lige imao je pravo da prijateljski upozori Skupštinu ili Savjet na svaku okolnost koja prijeti da ugrozi mir ili sporazum među narodima od koga zavisi mir. Ovaj član izražava ravnopravnost država, članica Lige naroda u odgovornosti za održavanje mira i sigurnosti. “Ovaj član za sprečavanje sukoba postavljen je dobro i ima značenje ranijeg postojanja instituta posredovanja, s tim da je posredovanje podignuto na viši stepen kolektivnog posredovanja od strane Savjeta Lige naroda” (kostić, 1966: 35).

Član 12 propisuje načine rješavanja sporova među članicama, navodeći da ukoliko se među njima pojavi spor koji bi mogao dovesti do prekida odnosa, države će ga podvrgnuti arbitraži, Stalnom sudu međunarodne pravde ili Savjetu Lige. Ovi ograničeni su obavezni donijeti odluku u razumnom roku a članice su bile obavezne suzdržati se od pribjegavanja ratu prije isteka tri mjeseca od donošenja ovih odluka.

Član 13 obavezuje članice da sporove pogodne za arbitražu ili sudski postupak podnesu na arbitražno, odnosno sudsko rješavanje, dok član 16 sadrži odredbe o načinu iznošenja i postupku rješavanja sporova pred Savjetom. Izvještaj Savjeta prihvaćen jednoglasno, obavezivao je članove Lige naroda da neće pribjeći ratu niti protiv jedne stranke koja se drži preporuka sadržanih u izvještaju. Ali stav 7

člana 15 daje pravo članovima Lige da preduzmu one mjere koje smatraju neophodnim, uključujući rat sljedećim riječima:

“U slučaju, da Savjet ne postigne uspjeh, da njegov izvještaj prihvate svi njegovi članovi izuzev predstavnika stranaka u sporu, članovi Lige pridržavaju sebi pravo da postupe kako smatraju za potrebno radi očuvanja prava i pravednosti.”

Prema tome Pakt Lige naroda ostavljao je državama pravo da otpočnu rat nakon što bi iscrpile određeni postupak i rokove za mirno rješavanja sporova. Iz ovog proizlazi da “društvo naroda nije poznavalo potpunu i bez uslovnu pravnu zabranu vođenja ratova nego ograničenja i eventualne sankcije kolektivne prirode protiv država koje pribegnu ratu” (Bartoš, 1955:154).

Član 16 Pakta propisuje sljedeće:

“Ako član Lige protivno preuzetim obavezama u članu 12, 13 ili 15 pribjegne ratu, smatra se ipso facto, da je izvršio ratni akt protiv svih ostalih članova Lige. Ovi se obavezuju, da odmah prekinu s njim sve trgovinske i financijske veze, da zabrane sve odnose između svojih državljana i državljana države koja je prekinula pakt...”

U tom slučaju Savjet ima dužnost, da preporuči drugim zainteresovanim vladama koje će vojne, pomorske ili zrakoplovne snage svaka od njih staviti na raspolaganje oružanim snagama određenim da uspostave poštovanje obaveza Lige.”

A u slučaju spora između člana Lige i države koja nije član Lige (član 17) ili između država koje nisu članovi Lige, država ili države koje nisu članovi Lige imaju se pozvati da prihvate obaveze članova Lige u cilju uređenja spora, a pod uvjetima koje Savjet smatra pravednim. Od časa odašiljanja poziva Savjet otvara istragu o okolnostima spora i predlaže mjere koje smatra najboljim i najuspješnijim u tom posebnom slučaju.

Zabrana rata i pokušaj definiranja agresije između dva svjetska rata

U toku rada Lige naroda prisutna su nastojanja da se definira agresivni rat kao i da se on zabrani. Sam Pakt Lige naroda nije zabranjivao rat, nego ga je vezao za ispunjenje propisane procedure i rokova pa je iz toga proizlazila i dioba ratova na zakonite i nezakonite.

Ratovi država koje su ispunile propisanu proceduru i rokove smatrali su se zakonitim bez obzira na stvarne uzroke odnosno sadržinu spora. Tako je i moguća situacija da rat koji bi sa aspekta klasičnog međunarodnog prava bio oglašen kao nepravedan u konstelaciji odnosa uzrokovanih Paktom, dobije značenje zakonitog rata i obrnuto, da pravedna kauza ne može konvertovati rat u zakoniti ako je vođen protivno odredbama Pakta. Stoga su prisutne tendencije već od samog osnutka i

početka rada Lige naroda da se definira i zabrani napadački rat. U tom kontekstu treba promatrati i Nacrt Ugovora o uzajamnoj pomoći kao i Ženevski protokol za mirno rješavanje međunarodnih problema.

Nacrt ugovora o uzajamnoj pomoći iz 1923. godine koji je podnesen ali nije usvojen od Lige naroda u članu 1 navodi:

“Visoke ugovorne strane svečano proglašavaju da je agresivni rat međunarodni zločin i svaka pojedinačno se obavezuje da ni jedna od njih neće biti kriva za njegovo činenje. Rat neće biti smatran agresivnim ako je počinjen od države koja je strana u sporu i prihvatila je jednoglasnu preporuku Savjeta, odluku stalnog suda međunarodne pravde ili arbitražnu odluku protiv visoke strane ugovornice koja ih nije prihvatila, pod uvjetom da prva država ne namjerava da povrijedi političku nezavisnost ili teritorijalni integritet visoke strane ugovornice“ (Brownlie, 1981: 68).

Ova odredba je u potpunoj saglasnosti sa članom 15 Pakta Lige naroda, ali je dosta eksplicitnija tako da ne ostavlja dvojbe po pitanju razgraničenja zakonitog od nezakonitog rata.

Ženevski protokol o mirnom rješavanju međunarodnih problema čiji je nacrt prihvaćen 2. oktobra 1924. godine, imao je isti predmet kao i prethodni Nacrt Ugovora o uzajamnoj pomoći i sadrži odredbe o uzajamnim garancijama država potpisnica da će pribjeći mirnom rješavanju sporova kombinovano sa mjerama sigurnosti. Već i sama preambula ovog ugovora ukazuje na motive njegovog zaključivanja:

“Priznajući solidarnost članova međunarodne zajednice, tvrdeći da agresivni rat predstavlja povredu ove solidarnosti i međunarodni zločin, nastojeći da osiguraju potpunu primjenu sistema propisanog u Paktu Lige naroda za mirno rješavanje sporova između država i osiguravajući represiju prema međunarodnom zločinu“ (Brownlie, 1981: 68).

U članu 2 države potpisnice: “slažu se da ni u kom slučaju neće pribjeći ratu jedna s drugom ili protiv druge države, ako se pojave okolnosti, prihvataju sve obaveze izložene u daljem tekstu izuzev u slučaju opiranja aktu agresije ili kad postupaju u saglasnosti sa odlukama Savjeta ili Skupštine Lige naroda u skladu sa odredbama Pakta ili ovog Protokola“ (Brownlie, 1981: 69-70).

“Član 8 sadrži obavezu država potpisnica da se uzdrže od bilo kojih akata koji mogu predstavljati prijetnju agresije protiv druge države..., dok član 10 propisuje formalne kriterije za utvrđivanje agresora: ‘svaka država koja pribjegne ratu ili povredama obaveza sadržanim u Paktu ili u ovom Protokolu je agresor“ (Brownlie, 1981: 70).

Protokol ne predviđa automatsku pomoć državama u slučaju agresije, ali odredbe o uzajamnoj pomoći država u slučaju napadačkog rata mnogo su određenije nego

one sadržane u Paktu. Iako usvojen ovaj Protokol nije nikad stupio na pravnu snagu s obzirom da nije skupljen dovoljan broj instrumenata o ratifikaciji.

Lokaranski sporazumi iz 1925. godine¹³³, predstavljaju napredak u odnosu na dotadašnje sporazume čija je zajednička odlika da nikada nisu stupili na pravnu snagu. Ovi sporazumi se oslanjaju na član 16. Pakta Lige naroda koji je propisivao kolektivne sankcije protiv prekršioca Pakta.

Ovi sporazumi pozitivno su uticali na unapređenje metoda i postupaka u mirnom rješavanju sporazuma, naročito na arbitražu i koncilijaciju.

Završni akt konferencije sadržavao je ugovore o arbitraži zaključene pojedinačno između Njemačke i sljedećih država pojedinačno: Belgije, Francuske, Poljske i Čehoslovačke, kao i između Francuske i Poljske, i Francuske i Čehoslovačke (Kostić, 1966: 80-82).

Međutim, ključni akt konferencije bio je Garantni ugovor između Njemačke, Belgije, Francuske, Velike Britanije i Italije. Član 2 ovog sporazuma glasi:

“Njemačka i Belgija i također Njemačka i Francuska uzajamno se obavezuju da neće ni u kom slučaju napadati ili izvršiti invaziju jedna druge ili pribjeći ratu jedna protiv druge.

Ova odredba neće se primijeniti u slučaju :

1. ostvarenja prava legitimne odbrane, tj., otpora protiv kršenja obaveza sadržanih u prethodnom paragrafu ili flagrantne povrede čl. 42 i 43 Versajskog sporazuma, ako takva povreda predstavlja neisprovocirani akt agresije i iz razloga kada je neophodna hitna akcija oružanih snaga Skupštine u demilitarizovanim zonama,
2. akcijama saglasnim članu 16 Pakta,
3. akcijama koje su rezultat odluke donesene od Skupštine ili Savjeta Vijeća naroda ili saglasno stavu 7 člana 15 Pakta..., pod uvjetom da je akcija u ovom posljednjem slučaju upravljena protiv države koja je prva izvršila napad“ (Brownlie, 1981: 71).

“U završnom aktu Lokaranske konferencije ukazano je da je cilj Lokaranskog sporazuma ‘Nalaženje zajedničkim naporima sredstava za zaštitu svojih naroda od nemani rata i briga za mirno rješavanje sukoba svake vrste koji bi mogli nastati između nekih od potpisnika“ (Kostić, 1966: 81).

¹³³ Treaty of Mutual Guarantee between Germany, Belgium, France, Great Britain and Italy; October 16, 1925 (The Locarno Pact) Dostupno na: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/locarno_001.asp

Kellogg - Briand pakt¹³⁴

Pošto su se Lokaranski sporazumi odnosili samo na države potpisnice a mir i sigurnost su opća dobra, pojavila se potreba da se sačini jedan sporazum koji bi imao opći karakter. Pitanje kolektivne sigurnosti nužno je zahtijevalo da se istovremeno definira agresija i pitanje nametanja sankcija državi agresoru. Pod pritiskom javnosti dolazi do Francusko-američkog prijedloga nazvanog Briand-Kelloggov pakt, koji je potpisan u Parizu 1928. godine¹³⁵. Ovaj pakt imao je samo dva operativna člana koji glase:

“Član 1: Visoke strane ugovornice izjavljuju svečano u ime svojih naroda da osuđuju pribegavanje ratu radi rešenja međunarodnih sporova, i da ga se odriču kao oruđa nacionalne politike u svojim međunarodnim odnosima.

Član 2: Visoke strane ugovornice priznaju da će raspravljanje i rešenje svojih sporova ili sukoba koji se mogu među njima pojaviti uvek vršiti jedino mirnim putem, ma kakve prirode ili porijekla ti sporovi bili.”

Ovaj višestrani ugovor, istina stavlja rat izvan zakona, ali istovremeno ne definira agresiju niti propisuje sankcije za države agresore. Također, on ni na koji način ne ograničava pravo država da se brane.

Opća zabrana rata po Povelji UN¹³⁶

Opća zabrane rata temelji se na odredbi člana 2 stav 4 Povelje UN koji glasi: “Svi članovi će se u svojim međunarodnim odnosima uzdržavati od prijetnje silom ili od upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti ma koje države, ili koja bi na ma koji drugi način bila u suprotnosti sa ciljevima Ujedinjenih nacija.”

Ciljevi Ujedinjenih nacija ustanovljeni članom 1 Povelje su očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti i u tu svrhu poduzimanje pogodnih kolektivnih mjera radi sprečavanja i otklanjanja svega što ugrožava mir i radi suzbijanja napada i drugih narušavanja mira. Također, ciljevi Ujedinjenih nacija su da među nacijama razvijaju prijateljske odnose, zasnovane na poštovanju načela ravnopravnosti i samoopredjeljenja naroda, kao i da preduzmu ostale pogodne mjere u cilju učvršćivanja mira u svijetu.

¹³⁴ Kellogg-Briand Pact 1928. Dostupno na: © 2008 Lillian Goldman Law Library 127 Wall Street, New Haven, CT 06511. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp

¹³⁵ Potpisnice su bile SAD, Australija, Kanada, Čehoslovačka, Njemačka, Velika Britanija, Indija, Irska, Italija, Novi Zeland, Južnoafrička Unija, Poljska, Belgija, Francuska, Japan. Naknadno pristupile 31. država

¹³⁶ Povelja UN usvojena 26. Juna 1945. Godine, a stupila na snagu 24. Oktobra 1945. godine, *Sl. List DFJ*, 69/45.

Ove odredbe koje zabranjuju prijetnju silom ili upotrebu sile u međunarodnim odnosima se sada poštuju kao principi običajnog međunarodnog prava i obavezuju sve države u svjetskoj zajednici.

Zaštitni objekt člana 2 (4) jeste suverenitet, teritorijalni integritet i politička nezavisnost ma koje države. Zabrana se ne odnosi samo na države članice Ujedinjenih nacija nego i na države koje nisu članice Ujedinjenih nacija odnosno na države koje to još nisu postale. Način na koji su države dužne rješavati svoje sporove propisan je u članu 2 (3) koji glasi:

“Svi članovi će rješavati svoje međunarodne sporove mirnim putem na takav način da međunarodni mir i sigurnost, kao ni pravda ne budu ugroženi.”

Prema tome potpuna i pravilna interpretacija člana 2 (4) bila bi da je upotreba oružane sile zabranjena osim u slučajevima kada je upotreba oružane sile izričito dopuštena prema Povelji. Ova zabrana upotrebe sile prihvaćena je kao međunarodno običajno pravo i čak kao *ius cogens* norma kako je to potvrdio u presudi Međunarodnog suda pravde u predmetu *Nicaragua protiv USA*.¹³⁷

Član 2 stav 6 Povelje obavezuje UN da osiguraju da čak i države koje nisu članice Ujedinjenih nacija postupaju u skladu sa ovim ustanovljenim principima ukoliko je to neophodno za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti.

Zabrana upotrebe sile usmjerena je prema svim državama a zaštitni objekat zabrane je teritorijalni integritet ili politička nezavisnost bilo koje države. Deklaracija o nedopustivosti intervencije u unutrašnje poslove država iz 1965. naglašava¹³⁸:

“Ni jedna država nema prava da interveniše, direktno ili indirektno iz bilo kojeg razloga u unutrašnje ili spoljne poslove bilo koje druge države. Dosljedno, osuđuje se oružana intervencija i svi drugi oblici miješanja ili pokušaj prijetnje protiv državnog personaliteta ili protiv njene političke, ekonomske i kulturne osobenosti.” Ovi stavovi potvrđeni su novom Deklaracijom o nedopustivosti intervencije i miješanja u unutarnje poslove država, iz 1981. godine.¹³⁹

Zabrana upotrebe sile odnosi se i na slučaj kada jedna država odbija da izvrši odluku Međunarodnog suda pravde ili Arbitražnog suda. U takvom slučaju država koja

¹³⁷ Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgement, ICT Reports 1986, p 14, para 190.

¹³⁸ General Assembly Resolution 2131 (XX), Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty, od 21. prosinca 1965. godine.

¹³⁹ General Assembly Resolution 36/103, Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States, od 9. prosinca 1981. godine.

zahtijeva izvršenje odluke ne smije pribjeći upotrebi sile, nego je njena dužnost da se obrati Savjetu sigurnosti UN-a u skladu sa članom 94 (2) koji glasi:

“Ako ma koja strana u sporu ne ispuni obaveze koje na njoj leže, prema presudi izrečenoj od strane suda, druga strana može da se obrati Savjetu sigurnosti, koji će ako to smatra potrebnim, dati preporuke, ili odlučiti o mjerama kojima će se pribjeći da bi se presuda izvršila.”

Na kraju možemo zaključiti da su Ujedinjene nacije ostale na ideji zabrane rata sadržanoj u Paktu Lige naroda i kasnijim međunarodnim dokumentima razvijajući i razrađujući ove ideje u skladu sa razvojem pravne misli i međunarodne prakse. Povelja UN-a je otklonila nedostatke Pakta ranije Lige naroda, naročito one, koji se odnose na primjenu kolektivnih mjera protiv države agresora. Naročita vrijednost Povelje se ogleda u shvatanju da su međunarodni mir i sigurnost univerzalne i nedjeljive vrijednosti, čije dobrobiti trebaju uživati kako države članice tako i države nečlanice Ujedinjenih nacija.

Rad na zabrani i definicija agresije nakon donošenja povelje

Još u vrijeme donošenja Povelje UN-a postojala su različita shvatanja o pitanju nužnosti definicija agresije odnosno čvrstih kriterija na osnovu kojih bi se mogla utvrditi nezakonitost prijetnje odnosno upotrebe sile. U tom smislu ne treba ispuštiti iz vida prijedloge Bolivije i Filipina koji se tiču definicije agresije,¹⁴⁰ odnosno da se definicija agresije unese kao amandman na prijedlog Povelje iz Dumbarton Oaksa. Ali, većina u San Francisku nije bila spremna prihvatiti bilo kakvu definiciju agresije iz najmanje dva razloga. Prvi se tiče mogućnosti da se agresija uopće defini-

¹⁴⁰ Definicija sadržana u Bolivijском prijedlogu koji se odnosi na prijedlog iz Dumbarton Oaksa, podnesen Trećem odboru Treće komisije konferencije u San Francisku:

“A. Država će biti označena kao agresor ako je počinila bilo koji od sljedećih akata na štetu druge države: Invaziju oružanim snagama na teritoriju druge države,

Objavu rata,

Napad kopnenim, pomorskim ili zračnim snagama na teritoriju druge države, njene pomorske ili vazdušne snage sa ili bez objave rata,

podršku oružanim grupama za ciljeve invazije,

Miješanje u unutrašnje ili spoljašnje poslove druge države,

Odbijanje da se iznese predmet koji je uzrokovao spor na propisani postupak mirnog rješenja, i

Odbijanje da se udovolji zakonitoj presudi Međunarodnog suda” .

Definicija sadržana u predloženom amandmanu na prijedlog iz Dumbarton Oaksa koji je podnesen od Filipinske delegacije Trećem odboru treće komisije konferencije glasi:

“Svaka nacija treba biti smatrana kao prijetnja miru ili kao agresor ako bi bila prva strana koja počinje jedan od sljedećih akata: 1) Objavi rat protiv druge nacije, 2) Prodre ili napadne sa ili bez objave rata teritoriju, civilne brodove ili civilnu avijaciju druge države, 3) Podvrgne drugu naciju kopненоj, pomorskoj ili vazdušnoj blokadi, i 4) Miješanje u unutrašnje poslove druge nacije, podrška u oružju, municiji, novcu ili drugom obliku, bandi, zavjerenicima ili grupama, ili ustanovljenje agenata radi propagande ili subverzije institucija druge države.” Stone, Y. War..., str. 205.

ra, a drugi ciljeva odnosno potreba Povelje. Prevladalo je stanovište da se to pitanje odloži do nekog pogodnijeg momenta.

Nakon potpisivanja Povelje, dolazi do zaključenja Interameričkog ugovora o recipročnoj pomoći¹⁴¹ potpisanog 2. septembra 1947. godine koji u članu 1 propisuje:

“Visoke države ugovornice formalno osuđuju rat i obavezuju se da u njihovim međunarodnim odnosima neće pribjeći prijetnji ili upotrebi sile na bilo koji način koji je nespojiv sa odredbama Povelje UN-a i ovog Ugovora.”¹⁴²

“Povelja organizacije američkih država iz 1948. godine¹⁴³ poznata kao Povelja iz Bogote, Član 5 sadrži ove odredbe:

Američke države potvrđuju sljedeće principe:

e) Američke države osuđuju agresivni rat: pobjeda ne daje prava.

Član 15: Ni jedna država niti grupa država nema pravo da interveniše, direktno ili indirektno, iz bilo kojeg razloga, u unutrašnje ili spoljašnje poslove drugih država. Prethodni princip zabranjuje ne samo oružanu silu nego bilo koji oblik miješanja ili pokušaj prijetnje personalitetu države ili protiv njenih političkih ekonomskih i kulturnih temelja.”¹⁴⁴

Rasprave o mogućnosti i svrshodnosti definicija agresije nastavljene su počev od 1950. godine pa nadalje. Rat u Koreji ukazao je na nemogućnost da Savjet sigurnosti donosi odluke u skladu sa članom 39 Povelje ukoliko su interesi stalnih članova Savjeta sigurnosti suprotstavljeni. Članovi Savjeta sigurnosti su se zauzimali svaki za svoju stranu u sukobu, što je onemogućilo donošenje jednoglasne odluke u skladu sa članom 27 (3).

Kako su se u tom trenutku univerzalne vrijednosti, međunarodni mir i sigurnost, nalazile na najnižoj tački, izglasana je Rezolucija Ujedinjeni za mir¹⁴⁵ kojom su Gen-

¹⁴¹ The Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance (commonly known as the Rio Treaty, the Rio Pact, or by the [Spanish-language](#) acronym TIAR from *Tratado Interamericano de Asistencia Reciproca*) was an agreement signed on 1947 in [Rio de Janeiro](#) among many countries of the [Americas](#). Dostupan na: http://en.wikipedia.org/wiki/Talk:Inter-American_Treaty_of_Reciprocal_Assistance

¹⁴² Brownlie, J. *International...*, str. 117.

¹⁴³ Organizacija američki država je međunarodna organizacija 35 [američkih](#) država, sa sjedištem u [Vašingtonu](#), [SAD](#). Osnovana je 1948. godine, potpisivanjem Povelje Organizacije američkih država, a koja je stupila na snagu 1951. godine.

¹⁴⁴ *Ibid.*, str. 117

¹⁴⁵ [United Nations General Assembly Resolution A-RES-377\(V\)](#) on 3 November 1950 (retrieved 2007-09-21)

eralnoj skupštini data ovlaštenja koja su do tada spadala u isključivu nadležnost Savjeta sigurnosti.

Srednje i male zemlje, nastojale su rukovodeći se svojim vlastitim razlozima da se što prije definira agresija, pošto su se osjetile ugrožene činjenicom da se stalne članice Savjeta sigurnosti prilikom odlučivanja da li postoji ugrožavanje mira, narušavanje mira ili napad, rukovode prije svega svojim vlastitim interesima ili potrebama.

S druge strane, velike države, članice Savjeta sigurnosti protivile su se donošenju jedne takve definicije, navodeći kao razlog da je agresiju teško definirati zbog toga što bi države potencijalni agresori uvijek pronalazile nove načine za svoju aktivnost van slučajeva predviđenih definicijom. Prema njihovom stavu definiranje agresije bi više pogodovalo potencijalnim državama agresorima. Uz to iznošeni su stavovi da Povelja UN-a ne govori samo o agresiji nego i o drugim oblicima ugrožavanja mira i narušavanja mira. "Prigovara se da Povelja UN-a ne govori samo o agresiji nego isto tako o kršenju mira i o situacijama pogodnim da ugroze mir i međunarodnu bezbjednost i da se za to ne može donositi definicija agresije ako se istovremeno ne donesu i definicije tih pojmova" (Bartoš, 1955: 166). Također, nepostojanje kodeksa zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva predstavlja smetnju definiranju agresije i usvajanje jednog takvog kodeksa treba prethoditi definiciji agresije. I kao glavni razlog isticano je da je agresija prirodan pojam o čijoj se sadržini ne može pojaviti spor jer nju određuje priroda stvari.

Izuzetak među stalnim članicama Savjeta sigurnosti predstavljao je SSSR koji je ustrajavao na svojoj definiciji agresije koja je bila zasnovana na njegovoj ranijoj 1933. godine predloženoj definiciji. Izmjene su bile gotovo isključivo terminološke prirode. gdje je riječ napad zamijenjena riječju agresija. Ova definicija agresije je po svojoj prirodi enumerativna.

Iz ovog perioda zapažena je definicija agresije koju je dao H. Alfaro i koja glasi:

"Agresija je prijetnja ili upotreba sile od strane države odnosno vlade, protiv druge države, na bilo koji način, bilo koje oružje da je upotrijebljeno i bez obzira da li otvoreno ili na drugi način, iz bilo kojeg razloga ili za bilo koje ciljeve izvan individualne ili kolektivne samoodbrane ili izvršenja odluke ili preporuke od nadležnog organa Ujedinjenih nacija" (Stone, 1958:48).

Generalna skupština UN-a na svome zasjedanju 1951. godine zaključila je pod pritiskom grupe malih i srednjih zemalja, da je definicija agresije i poželjna i moguća, kojom prilikom je formiran Odbor za izradu definicije agresije i njeno podnošenje Generalnoj skupštini na usvajanje. Odbor je u početku imao petnaest, zatim devetnaest i na kraju trideset pet članova.

Na istoj sjednici je N. Spiropoulos, specijalni izvještatač Nacrta Kodeksa zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva¹⁴⁶, zaključio da bi bilo koja "zakonska" definicija agresije bila vještačka tvorevina, koja nikad ne bi mogla, u uvjetima stalne ekspanzije metoda agresije, biti dovoljno uopćena za sve buduće upotrebe. Ipak, Nacrt je sadržavao sljedeće odredbe upućene Generalnoj skupštini na razmatranje:

"Član 2: Sljedeći akti su prekršaji mira i sigurnosti čovječanstva:

- 1) Bilo koji akti agresije, uključujući upotrebu od strane državnih vlasti, oružanih snaga protiv druge države zbog bilo kojih ciljeva izvan nacionalne ili kolektivne samoodbrane ili u saglasnosti sa odlukama ili preporukama nadležnih organa Ujedinjenih nacija.
- 2) Bilo koja prijetnja od državnih vlasti da će pribjeći aktu agresije protiv druge države (Stone, 1958:50).

Nakon osamnaestog zasjedanja Odbor za pripremu definicije agresije zauzeo je stav:

"Mada se postojanje zločina agresije može zaključiti iz specifičnih okolnosti svakog pojedinog slučaja, uprkos tome je moguće i poželjno, iz razloga osiguranja međunarodnog mira i sigurnosti i razvoja međunarodnog krivičnog prava, definisati agresiju označavanjem elemenata koji je sačinjavaju" (Stone, 1958:51).

Nakon toga je uslijedio zajednički prijedlog grupe država kako treba izgledati odnosno šta treba sadržavati definicija agresije. U toj grupi se između ostalih nalazila i SFRJ. One su predlagale jednu mješovitu definiciju koja bi se u prvom dijelu sastojala od jednog iskaza o konstitutivnim elementima agresije a u drugom od ili preciznog spiska akata agresije ili od pukog nabiranja ilustracije radi najkarakterističnijih slučajeva agresije.

Ipak, pored brojnih definicija agresije koje su dolazile od pojedinih država, grupa država, različitih međunarodnih tijela, najviše rasprave vodilo se o sovjetskom prijedlogu definicije koji je među ostalim bio podnesen Generalnoj skupštini 1957. godine kao nacrt definicije.¹⁴⁷ On je još u svojim ranijim verzijama počeo uključivati

¹⁴⁶ Draft Code of Offences against the Peace and Security of Mankind (Part I), Dostupno na: http://untreaty.un.org/ilc/texts/7_3.htm

¹⁴⁷ "1. Nacrt prezentiran specijalnom komitetu Generalne skupštine za definiranje agresije iz 1956. godine.

Definicija predložena od strane SSSR-a 1956. godine Specijalnom komitetu UN-a (Ona je bitno slična sovjetskom nacrtu iz 1933., ... izuzev u sljedećem:

Par. 1(a) umjesto 'agresija' čitaj 'napadač'
Par. 1(b) dodaj 'čak' briše 'bez objave rata'
Par. 1(f) je dodato kako slijedi)

ekonomski i ideološki aspekt pod nazivima indirektna, ekonomska i ideološka agresija.

Isto tako ne mogu se zanemariti ni neki dvostrani i višestrani ugovori koji su ponavljali ili čak dalje razvijali principe Povelje o osiguranju međunarodnog mira i sigurnosti. Među njima su naročito značajni Pet principa o mirnoj koegzistenciji¹⁴⁸ sadržani u Sporazumu između Kine i Indije iz 1954. godine, a kasnije potvrđeni od mnogih država. Oni glase:

1. Uzajamno poštovanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta;
2. Uzdržavanje od agresije;
3. Uzajamno nemiješanje u unutrašnje odnose iz bilo kojeg razloga ekonomske, političke ili ideološke prirode;
4. Jednakost i uzajamna pomoć i
5. Mirna koegzistencija.

Principi sadržani u spomenutom ugovoru inspirisali su mnoge države da ih priznaju i potvrde kao ideje vodilje u njihovim relacijama sa drugim državama članicama UN-a. Finalni Communiqué Afro-azijske konferencije u Bandungu od 24. aprila 1955. godine potvrdio je sljedeće principe kao osnovu za unapređenje međunarodnog mira i suradnje.

(f) Podrška oružanim grupama koje su organizovane na vlastitoj teritoriji radi napada na teritoriju druge države, ili odbijanje, zahtjeva napadnute države, da na svojoj teritoriji preduzme akciju unutar svojih mogućnosti da uskrati takve grupe bilo kakve pomoći ili zaštiti.

2. Države će biti proglašene da su počinile akt indirektno agresije ako:

Ohrabruju subverzivnu aktivnost protiv druge države, terorističke akte, akte diverzije itd.

Potiču izazivanje građanskog rata unutar druge države.,

Potiču unutrašnje pubune u drugoj državi ili promjene politike u korist agresora.

3. Takva država će biti proglašena da je počinila akt ekonomske agresije koja prva počinu jedan od sljedećih akata:

Preduzimanje protiv druge države mjera ekonomskog pritiska koje krše njen suverenitet i ekonomsku nezavisnost i prijete osnovama njenog ekonomskog života;

Preduzimanje protiv druge države mjera sprečavanja eksploatacije ili nacionalizacije njenog vlastitog prirodnog bogatstva;

c) Podvrgne drugu državu ekonomskoj blokadi, ali agresiju čine i sljedeći akti:

“Otvaranje brana na svojoj teritoriji radi izazivanja poplave i umanjenja vojnog i ekonomskog potencijala...”

Snadbijevanje oružjem, kreditima i drugim sredstvima agresorske države, pod uvjetom da zakonita vlada agresorske države izvrši agresiju na treću državu.

Protivpravna okupacija jedne teritorije pod vidom zaštite vlastite odbrambene linije i sprovođenje izbora na okupiranoj teritoriji radi njene korporacije.

Zatvaranje komunikacija koje otežavaju pristup stranom tržištu.

Infiltriranje vlastitih agenata u aparat druge države radi promene postojećeg stanja u infiltriranoj državi.”

¹⁴⁸ The Five Principles of Peaceful Coexistence or Panchsheel are a series of agreements between the [People's Republic of China](#) and [India](#). It was formed in 1954, within the context of [decolonization](#), to ensure that newly independent nations would not have the same aggressive relationship they once had with colonizers. Dostupno na: http://en.wikipedia.org/wiki/Peaceful_coexistence

1. "Poštovanje... ciljeva i prinipica Povelje UN-a;
2. Poštovanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta svih država...
3. Poštovanje prava svake nacije da se brani pojedinačno ili kolektivno u saglasnosti sa Poveljom UN-a...
4. Uzdržavanje od akta ili prijetnje agresijom ili upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti bilo koje države;
5. Rješavanje svih međunarodnih sporova mirnim sredstvima u skladu sa Poveljom UN-a" (Brownlie, 2003:120).

Agresija

Generalna skupština UN-a konačno 14.12.1974. godine usvojila je definiciju agresije¹⁴⁹ koja ima snagu preporuke Savjetu sigurnosti da, postupajući u smislu člana 39 Povelje radnje navedene u Rezoluciji, kvalificira kao napad odnosno agresiju. Međunarodni mir i sigurnost su trajna briga Ujedinjenih nacija i predmet su brojnih bilateralnih i multilateralnih ugovora zaključenih nakon usvajanja definicije agresije.

Izraz agresija je višeznačan. Koristi se u svakodnevnoj komunikaciji da bi obuhvatio različite sadržaje. Najčešće se koristi radi odražavanja vrste pristupa rješavanju određenog problema. Za nas je značajno puno značenje pojma agresije koje je u upotrebi kao sinonim za napad, i to prije svega za oružani napad jedne države na drugu.

"Agresija" lat. 'Aggression od *aggredior* - navaliti' 'je' napadaj jedne države na drugu ne samo vojnim snagama i ne samo na njezino područje i njezine vojne snage nego i na njezinu nezavisnost, i to na sve načine i svim sredstvima što u taj čas mogu poslužiti."¹⁵⁰ (Ibler, 1987: 7).

Agresija je međunarodni zločin, međunarodno krivično djelo. "Agresija je značajna pošto je to jedino krivično djelo koje može počiniti država protiv druge države..." (Walcer, 1997: 51).

Agresija kao sada zakonski koncept ima značenje u dva povezana ali različita konteksta:

1. Kad Savjet sigurnosti učini 'proglašenje' jednog 'akta agresija' po članu 39 Povelje da bi dobio ovlaštenje za preduzimanje prinudnih akcija. Alternativno, kad Generalna skupština učini proglašenje jednog 'akta agresije' po

¹⁴⁹ United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX). Definition of Aggression. Dostupno na: <http://jurist.law.pitt.edu/3314.htm>

¹⁵⁰"Agresija sa stanovišta međunarodnog prava predstavlja akt upotrebe sile, tj. napad koji jedna država izvrši protiv druge države ili pravno zaštićenih objekata. Sama riječ agresija je latinskog porijekla 'aggredi' što se istovremeno može prevesti kao približavanje i kao napad".

rezoluciji Ujedinjeni za mir da bi preporučila kolektivne mjere za održanje odnosno ponovnu uspostavu mira.

2. Kad je država odnosno pojedinac u državi optužen pred Tribunalom da je počinio kriminalni napad 'agresiju' prema međunarodnom pravu." (Bowett,1958: 255).

Za razliku od ranijih pokušaja definiranja agresije i relativnih zabrana rata Povelja UN-a unijela je u međunarodno pravo opću zabranu rata. Pošlo se od ideja sadržanih u Kellogg-Briandovom paktu da se zabrani rat, ali se otišlo korak naprijed pošto je zabrana rata postala opća a predviđene su i sankcije za prekršioca ove zabrane. Nejasna je pravna sudbina spomenutog Kellogg-Briandovog pakta pošto su međunarodni vojni sudovi u Nirnbergu i Tokiju polazili od pretpostavke da je Pakt još uvijek na snazi. Također, poznati pravni pisci lord M.C. Neir i sir Lionel Held su povodom Suecske krize uzrokovane trojnom intervencijom u Egiptu, sačinili izvještaj da je Pakt još uvijek na snazi, pošto se radi o ugovoru koji ima postupak zaključenja i prestanka važenja.

Još u vrijeme donošenja Povelje UN-a postojala su različita shvatanja o pitanju nužnosti definicija agresije odnosno čvrstih kriterija na osnovu kojih bi se mogla utvrditi nezakornost prijetnje odnosno upotrebe sile. U tom smislu ne treba ispustiti iz vida prijedloge Bolivije i Filipina koji se tiču definicije agresije, odnosno da se definicija agresije unese kao amandman na prijedlog Povelje iz Dumbarton Oaksa. Ali, većina u San Francisku nije bila spremna prihvatiti bilo kakvu definiciju agresije iz najmanje dva razloga. Prvi se tiče mogućnosti da se agresija uopće definira, a drugi tiče se ciljeva odnosno potreba Povelje. Prevladalo je stanovište da se to pitanje odloži do nekog pogodnijeg momenta.

Rasprave o mogućnosti i svrsishodnosti definicija agresije nastavljene su počev od 1950. godine pa nadalje. Rat u Koreji ukazao je na nemogućnost da Savjet sigurnosti donosi odluke u skladu sa članom 39 Povelje ukoliko su interesi stalnih članova Savjeta sigurnosti suprotstavljeni. Članovi Savjeta sigurnosti su se zauzimali svaki za svoju stranu u sukobu, što je onemogućilo donošenje jednoglasne odluke u skladu sa članom 27 (3).

Kako su se u tom trenutku univerzalne vrijednosti, međunarodni mir i sigurnost, nalazile na najnižoj tački, izglasana je Rezolucija Ujedinjeni za mir kojom su Generalnoj skupštini data ovlašćenja koja su do tada spadala u isključivu nadležnost Savjeta sigurnosti.

Srednje i male zemlje, nastojale su rukovodeći se svojim vlastitim razlozima da se što prije definira agresija, pošto su se osjetile ugrožene činjenicom da se stalne članice Savjeta sigurnosti prilikom odlučivanja da li postoji ugrožavanje mira, narušavanje mira ili napad, rukovode prije svega svojim vlastitim interesima ili potrebama.

S druge strane, velike države, članice Savjeta sigurnosti protivile su se donošenju jedne takve definicije, navodeći kao razlog da je agresiju teško definirati zbog toga što bi države potencijalni agresori uvijek pronalazile nove načine za svoju aktivnost van slučajeva predviđenih definicijom. Prema njihovom stavu definiranje agresije bi više pogodovalo potencijalnim državama agresorima. Uzto iznošeni su stavovi da Povelja UN-a ne govori samo o agresiji nego i o drugim oblicima ugrožavanja mira i narušavanja mira.

Generalna skupština UN-a na svome zasjedanju 1951. godine zaključila je pod pritiskom grupe malih i srednjih zemalja, da je definicija agresije i poželjna i moguća, kojom prilikom je formiran Odbor za izradu definicije agresije i njeno podnošenje Generalnoj skupštini na usvajanje. Odbor je u početku imao petnaest, zatim devetnaest i na kraju trideset pet članova.

Konačno su nastojanja država koje su se zalagale da se u krilu Ujedinjenih nacija agresija definira, urodila plodom, nakon što je Odbor sačinio nacrt definicije koji je Generalna skupština na svom redovnom 29. zasjedanju 14.12.1974. godine¹⁵¹ usvojila. Ali ne treba gubiti iz vida da usvojena definicija ni na koji način ne sužava i ne ograničava ovlaštenja Savjeta sigurnosti UN-a da u konkretnom slučaju cijeni da li se radi o agresiji ili ne. U tom svjetlu treba posmatrati definiciju agresije, koja daje mogućnost Savjetu sigurnosti, da svaki čin agresije prosuđuje u sklopu svih okolnosti svakog posebnog slučaja kao što je to navedeno u uvodu Rezolucije u kome se još navodi da je ipak poželjno dati osnovna načela koja bi poslužila kao putokaz o tome da li je izvršena agresija.

Rezolucija se sastoji iz osam članova. U uvodu se navode razlozi usvajanja ove rezolucije gdje se podsjeća da je jedan od osnovnih ciljeva Ujedinjenih nacija održavanje međunarodnog mira i sigurnosti i poduzimanje djelotvornih kolektivnih mjera radi suzbijanja agresije. Također, u uvodu se podsjeća da je Savjet sigurnosti taj koji u skladu sa čl.39 Povelje utvrđuje da li postoji prijetnja miru, narušavanje mira ili čin agresije i na osnovu toga odlučuje koje će mjere poduzeti u skladu sa članovima 41 i 42 Povelje.

Član 1 stav 1.koji definiše agresiju glasi:

“Agresija je upotreba oružane sile od strane neke države protiv suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti ili političke nezavisnosti neke druge države ili upotreba oružane sile koja je na bilo koji drugi način nespojiva s Poveljom Ujedinjenih nacija , kao što to proizilazi iz ove definicije.”

¹⁵¹ Vidi: Rezolucija 3.314 od 14.12.1974. godine. United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX). Definition of Aggression. Dostupno na: <http://jurist.law.pitt.edu/3314.htm>

Dalje se navodi da se ovdje izraz država upotrebljava bez prejudiciranja pitanja priznanja ili pitanja da li je neka država članica Ujedinjenih nacija.

Član 2 propisuje da ako neka država prva upotrijebi oružanu silu kršeći Povelju, to je prima facie, dokaz o činu agresije, i ako Savjet sigurnosti može, u skladu sa Poveljom, zaključiti drugačije.

Član 3 navodi da je svaki od sljedećih čina, bez obzira na objavu rata, uz rezervu odredaba čl. 2. i u skladu s tim odredbama čin agresije:

- a) invazija ili napad oružanim snagama neke države na područje neke druge države, ili svaka vojna okupacija, čak i privremena, koja proizilazi iz takve invazije ili napada, ili svako pripojenje područja ili dijela područja neke druge države, izvršeno upotrebom sile,
 - a. Bombardovanje od oružanih snaga neke države, područja neke druge države, ili upotreba bilo koje vrste oružja od neke države protiv područja neke druge države,
 - b. Blokada luka i obala neke države od oružanih snaga neke druge države,
 - c. Napad oružanih snaga neke države na kopnene, pomorske ili zračne vojne snage, ili na mornaricu i civilno zrakoplovstvo neke druge države,
 - d. Upotreba oružanih snaga neke države koje su stacionirane na području neke druge države uz pristanak države prijema, protivno uvjetima koji su predviđeni sporazumom, ili svako produženje njihove prisutnosti na tom području nakon prestanka sporazuma,
- b) Postupak neke države kojim dopušta da njezino područje, koje je stavila na raspolaganje nekoj drugoj državi, ta druga država upotrijebi za izvršenje čina agresije protiv neke treće države, i
- c) Upućivanje od strane ili u ime neke države oružanih odreda ili skupina dobrovoljaca ili plaćenika koji poduzimaju protiv neke druge države oružane čine takve ozbiljnosti da se izjednačavaju s gore navedenim činima, ili se sadržajno mogu njima obuhvatiti.

Član 4 navodi da gornja nabranja nemaju pretenziju da iscrpe sve akte agresije i da Savjet sigurnosti može utvrditi da i drugi akti predstavljaju agresiju prema odredbama Povelje.

Član 5 navodi da nikakav razlog bilo koje prirode, političke, ekonomske, vojne ili neke druge, ne može opravdati agresiju. Agresivni rat je zločin protiv međunarodnog mira. Agresija izaziva međunarodnu odgovornost. Također, nikakvo stjecanje područja ili posebnih prednosti koje proizilaze iz agresije ne smatraju se zakonitim.

Član 6 pojašnjava da ništa u ovoj definiciji ne treba tumačiti tako da na bilo koji način proširuje ili sužava domašaj Povelje, uključujući njezine odredbe koje se odnose na upotrebu sile koja je dopuštena.

Član 7 navodi da ništa u ovoj definiciji agresije a osobito član 3 ne može ni na koji način prejudicirati pravo na samoodređenje, slobodu i nezavisnost, kako to proizilazi iz Povelje, onih naroda koji su nasilno lišeni tog prava i na koje se odnosi Deklaracija o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i saradnji između država u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija.

Član 8 Rezolucije propisuje da su sve odredbe teksta međusobno povezane u tumačenju i primjeni, te da svaku odredbu treba tumačiti u kontekstu s ostalim.

Oružana intervencija

“Intervencija (lat. *Interveniere* - miješati se u što, posredovati) izraz koji se upotrebljava u višestrukom značenju, ali uključuje uvijek korake ili mjere odnosne države koji su usmjereni na rješenje neke situacije ili nekog spora koji je zapravo, u cijelosti ili djelimično, u nadležnosti jedne druge države ili država.” (Ibler, 1987: 108). Po načinu izvođenja, intervencija može biti direktna-kad država interveniše neposredno svojim trupama, ili posredna, kada koristi i daje olakšice oružanim snagama ili pokretima druge države za ciljeve intervencije... Intervencije su vršene putem upućivanja oružanih snaga ili ratnog materijala, ili putem davanja olakšica vojnoj privredi sa ciljem izazivanja oružanog sukoba u jednoj državi. Intervencije su preduzimane-pojedinačno od strane jedne države i kolektivno od strane nekoliko država, zato se može govoriti o individualnoj i kolektivnoj oružanoj intervenciji“ (Perazić, 1966: 59-60).

Ali, isto tako u međunarodnopravnoj literaturi intervencija se obično definiše kao miješanje jedne države u odnose dviju drugih država bez njihove suglasnost. Također intervencija znači i miješanje u unutrašnje poslove drugih država u cilju održavanja ili mijenjanja postojećeg stanja suprotno volji ovih država.

Međutim, ono što je za nas bitno, jeste pitanje dozvoljenosti oružane intervencije. “Princip neintervencije je dio običajnog međunarodnog prava i zasniva se na konceptu poštovanja teritorijalnog suvereniteta država.”¹⁵²

“Intervencija je zabranjena u materiji u kojoj je svakoj državi dopušteno da odlučuje slobodno na osnovu principa suvereniteta država. To uključuje, kao što je

¹⁵² The Corfu Channel Case, ICJ reports, 1949, PP4, 35, 16, ILR, PP.155, 167 i The Nicaraguacase, ICJ, Reports, 1986, PP14, 106, 76, ILR, PP349, 440, te vidi također Deklaraciju od nedopustivosti miješanja u unutrašnje stvari država 1965, i Deklaraciju o principima Međunarodnog prava 1970, P. 784, prema Show, 1997.

Međunarodni sud pravde primijetio u 'slučaju Nikaragve i izbor političkog, ekonomskog, društvenog i kulturnog sistema i spoljne politike' (Show, 2008: 797-798).

Vrlo je teško povući granicu između oružane intervencije i rata. "Intervencija se razlikuje od drugih oblika upotrebe sile naprimjer rata po cilju i strategiji. Cilj intervencije je ograničen na mijenjanje ili prisilno održavanje datog političkog poretka, strategija intervencije se svodi na spregu sile i politike... U odnosu na rat intervencija je, dakle, ograničena po namerama i sredstvima" (Avramov, Kreća, 1989:525).

Stoga intervencija predstavlja nedopušteno miješanje u unutrašnje poslove druge države, odašiljanje vlastitih oružanih snaga u drugu državu. To se čini iz razloga nametanja političkog rješenja po vlastitoj volji ili pomoći jednoj od zaraćenih strana u sukobu unutar jedne države. Kako se unutardržavni sukobi manifestiraju kao sukobi između legalne vlade i pobunjenika, oružana intervencija se sastoji ili u pomoći vladi ili pobunjenicima. U svakom slučaju to je miješanje u unutrašnje poslove druge države.¹⁵³ Takvo miješanje je povreda principa sadržanog u Povelji Ujedinjenih nacija prema kome su sve države dužne da se u svojim međunarodnim odnosima uzdrže od pribjegavanja prijetnji silom ili upotrebi sile, protiv teritorijalnog integriteta odnosno političke nezavisnosti bilo koje države ili koja je na bilo koji drugi način protivna Povelji Ujedinjenih nacija. Obaveza neintervencije potvrđena je u mnogim kasnijim aktima UN-a kao što su Deklaracija iz Manile o miroljubivom rješavanju sporova u čijem uvodnom dijelu stoji:

"Ponovo podvlačeći da ni jedna država niti grupa država nema pravo da, posredno ili neposredno interveniše iz bilo kog razloga u unutrašnje i spoljne poslove neke druge države..."

Također Deklaracija o nedozvoljenosti intervencije u unutrašnje poslove država i zaštiti njihove nezavisnosti i suvereniteta iz 1965. Godine,¹⁵⁴ u čl. 2. navodi

"Ni jedna država ne može da primijeni niti da podrži upotrebu mjera ekonomske, političke ili bilo koje druge prirode da bi primorala drugu državu na podčinjavanje u vršenju njenih suverenih prava ili na dobivanju od nje koristi bilo koje vrste. Isto tako, sve države će se uzdržati od organizovanja, pomaganja, izazivanja, financiran-

¹⁵³ "Sila koja interveniše želi da postigne svoje ciljeve bez opasnosti da bude proglašena za agresora: ona formalno ne primenjuje prinudu na subjekat međunarodnih odnosa u celini, već samo na jedan njegov deo. Uz to ona obično tvrdi da nema nameru da okrnji teritorijalni integritet države u kojoj interveniše. Ovakvo ulaženje u stranu državu može se zamagliti nizom pravnih i stvarnih nejasnoća i izgovora s namjenom da se zbuni javno mnjenje i parališe rad međunarodnih organizacija stvorenih za zaštitu sigurnosti subjekata međunarodnih odnosa." Dimitrijević, V. / Stojanović, R. Ibid., str. 292.

¹⁵⁴ General Assembly Resolution 2131 (XX), Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty, od 21. Decembra 1965. godine. Dostupna na: http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/ga_2131-xx/ga_2131-xx.html

ja ili tolerisanja oružanih subverzivnih ili terorističkih aktivnosti i usmjerenja na nasilnu promjenu režima druge države i od miješanja u građanski rat u drugoj državi.”

Stoga se može zaključiti da je oružana intervencija akt suprotan međunarodnom pravnom poretku i predstavlja prekršaj onih međunarodnih normi koje su zabranile prijetnju silom ili upotrebu sile u međunarodnim odnosima. Zato se s pravom može konstatirati da oružana intervencija predstavlja međunarodni zločin te je u tom smislu treba i posmatrati. Oružana intervencija je rat blažeg intenziteta, odnosno rat ograničen ciljevima i namjerama a s obzirom da su ovi podložni modifikacijama u svome toku moguće je u svakom trenutku da intervencija preraste u neograničeni odnosno totalni rat. Također, moguće je da rat ostane u granicama oružane intervencije.

Zaključak

Nastanak ideje o zabrani rata vezuje se za devetnaesti vijek, ali se ona realizuje tek u dvadesetom vijeku. Stradanja uzrokovana Prvim svjetskim ratom kao i način njegovog okončanja pretočili su ideju zabrane rata u konkretan pravni akt – Pakt lige naroda.

Pakt Lige naroda zabranjuje državama članicama a indirektno i državama nečlanicama napad na drugu državu članicu Lige. On uvodi sistem kolektivne sigurnosti u međunarodnu praksu. Rat ili prijetnja ratom, bilo da neposredno pogađa jednog člana ili ne, interesuje čitavu Ligu i ona treba preduzeti odgovarajuće mjere uključujući i rat.

Kako je Pakt zabranio napad a nije dao definiciju zabranjenog akta, čitavo vrijeme nakon njegovog usvajanja prisutna su nastojanja da se napad definira. U tom pravcu poseban značaj ima Briand-Kelloggov pakt koji osuđuje pribjegavanje ratu radi rješavanja međunarodnih sporova kao i sovjetski Nacrt Konvencije o definiciji napadača.

Povelja Ujedinjenih nacija unijela je u međunarodno pravo opću zabranu rata. Naime, član 2 (4) propisuje da će se svi članovi u svojim međunarodnim odnosima uzdržavati od prijetnje silom ili upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti ma koje države ili koja bi na ma koji način bila suprotna ciljevima Ujedinjenih nacija. Povelja, također ne daje definiciju napada odnosno agresije tako da je rad na definiciji agresije nastavljen i nakon usvajanja Povelje.

Države koje su se bojale da mogu postati eventualnim žrtvama agresije a to su uglavnom zemlje manje i srednje veličine, insistirale su da se usvoji jedna takva definicija, računajući da ukoliko se tačno utvrdi sadržaj pojma agresije, a one budu napadnute, to će inicirati u Povelji razrađeni sistem kolektivne sigurnosti koji će ih

uzeti u zaštitu. Države na koje bi pao takav zadatak protive se bilo kakvoj definiciji agresije, navodeći kao razlog da je praksa uvijek ispred, pronalazeći načine koji ne bi bili obuhvaćeni definicijom. Ustvari, one su htjele zadržati mogućnost da svoj interes stave ispred svojih u Povelji utvrđenih obaveza, što je potvrdila dosadašnja praksa kolektivne sigurnosti.

Konačno je Rezolucijom Generalne skupštine br. 3314 od 14.12.1974. godine prihvaćena definicija agresije koja se sastoji iz tri dijela. U prvom se daje jedna sintetička definicija agresije, u drugom se enumerativnom metodom nabrajaju najkarakterističniji akti agresije, dok se u trećem dijelu navodi da pobrojanim aktima pitanje nije iscrpljeno, pa Savjet sigurnosti može na osnovu odredaba Povelje utvrditi da i drugi akti predstavljaju akte agresije.

Rezoluciju je donijela Generalna skupština a ne Savjet sigurnosti, što joj umanjuje pravnu snagu s obzirom da se mogućnost generalne skupštine u ovom pogledu ograničava na davanje preporuka Savjetu sigurnosti koje za njega nisu obavezujuće, pa u tom svjetlu treba posmatrati i navedenu definiciju.

Izraz agresija je u upotrebi kao sinonim za napad jedne države na drugu i u Povelji se upotrebljava samo jedanput i to u članu 39, dok se u svim ostalim slučajevima upotrebljava izraz napad.

Literatura

1. Avramov, S.- Kreća, M. (1989) Međunarodno javno pravo. Beograd: Savremena administracija.
2. Brierly, J. L. (1995) The Law of Nations. Oxford.
3. Brownlie, I. (2003) Principles of Public International Law. sixth edition, Oxford: Oxford University Press.
4. Brownlie, J. (1963) International Law and the use Force by States. Oxford University Press.
5. Bartoš, M. (1955) Savremeni međunarodni problemi. Sarajevo.
6. Bowett, D. W. (1958) Self - Defence in International Law. Manchester University Press,
7. Best, G. (1994) War and Law since 1945. Oxford: Clarendon Press.
8. Carter – Trimble – Bradley. (2003) International Law, forth edition. Aspen Publisher.
9. Dinstein, Y. (1994) War Agression and Self –Defence, second edition. Cambridge: Cambridge University Press,.
10. Dinstein, Y. (2004) War Agression and Self –Defence, forth edition. Cambridge: Cambridge University Press
11. Green, L. C. (1993) The Contentprorery Law of Armed Conflict, Manchester University Press.
12. Harris, D.J. (2004) Cases and Materials on International Law, sixth edition, London: Sweet &Mawwell.
13. Ibler, V. (1987) Rječnik Međunarodnog javnog prava, Zagreb: Informator.
14. Imamović, M.(1997) Agresija na Bosnu i Hercegovinu i njene neposredne posljedice, Agresija na Bosnu i Hercegovinu i borba za njen opstanak 1992-1995. godina, Sarajevo.
15. Janis, W. M./ Noyes, E. J. (1997) International Law, Cases and Commentary. American casebook series. St. Paul, Minn.: West Publishing Co.
16. Kostić, N. S. (1966) Međunarodni odnosi i međunarodno pravo. Zagreb
17. Stone, J. (1958) Aggression and World Order, London.
18. Shaw, N. M. (1997) International Law. Cambridge: Cambridge
19. Shaw, N. M. (2008) International Law, sixt edition. Cambridge: Cambridge University Press.
20. Walcer, M. (1997) Just and Unjust Wars, a Division of Harper Colins Publishers.
21. Dimitrijević, V.- Stojanović, R. (1977) Osnovi teorije međunarodnih odnosa, Beograd: Službeni list SFRJ.
22. 22 Perazić, D. G. (1966) Međunarodno ratno pravo, Beograd.

II Presude ICJ:

1. Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgement, ICJ Reports 1986
2. The Corfu Channel Case, ICJ reports, 1949

III Dokumenti:

1. Convention for The Pacific Settlement of International Disputes, 1907, Dostupno na: © 2008 Lillian Goldman Law Library, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/pacific.asp
2. The Covenant of The League of Nations (Including Amendments adopted to December, 1924) Dostupno na: © 2008 Lillian Goldman Law Library, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp
3. Treaty of Mutual Guarantee between Germany, Belgium, France, Great Britain and Italy; October 16, 1925 (The Locarno Pact) Dostupno na: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/locarno_001.asp
4. Kellogg-Briand Pact 1928. Dostupno na: © 2008 Lillian Goldman Law Library 127 Wall Street, New Haven, CT 06511. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp
5. General Assembly Resolution 2131 (XX), Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty, od 21. Decembra 1965. godine. Dostupno na: http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/ga_2131-xx/ga_2131-xx.html
6. General Assembly Resolution 36/103, Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States, od 9. Decembra 1981. godine. Dostupna na: books.google.ba/books?isbn=0898389151
7. The Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance (commonly known as the Rio Treaty, the Rio Pact, or by the [Spanish-language](#) acronym TIAR from Tratado Interamericano de Asistencia Recíproca) was an agreement signed on 1947 in [Rio de Janeiro](#) among many countries of the [Americas](#). Dostupan na: http://en.wikipedia.org/wiki/Talk:Inter-American_Treaty_of_Reciprocal_Assistance
8. [United Nations General Assembly Resolution A-RES-377\(V\)](#) on 3 November 1950 (retrieved 2007-09-21). Dostupno na: http://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_General_Assembly_Resolution_377
9. The Five Principles of Peaceful Coexistence. Dostupno na: http://en.wikipedia.org/wiki/Peaceful_coexistence
10. United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX). Definition of Aggression. Dostupno na: <http://jurist.law.pitt.edu/3314.htm>
11. Draft Code of Offences against the Peace and Security of Mankind (Part I),

12. Dostupno na: http://untreaty.un.org/ilc/texts/7_3.htm

Biografija

Sakib Softić, vanredni profesor na Fakultetu za Kriminalistiku, Kriminologiju i Sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu. Pravni fakultet završio je 1981. godine na Univerzitetu u Sarajevu gdje je i magistrirao 1997. godine i doktorirao 1999. godine. Radio kao sudija i advokat. Obavljao poslove savjetnika člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine u periodu 2002 – 2009. godine. Zastupnik Bosne i Hercegovine u više međunarodnih sporova. Arbitar Arbitražnog suda OSCE-a.

ssoftic@fknbih.edu